

Бібліографічний список

1. Пути мира на Северном Кавказе: независимый экспертный доклад / под ред. В. А. Тишкова. – М. : Инст. этнолог. и антроп., 1999. – 184 с.
2. Московский журнал международного права. – 2000. – № 3. – С. 82
3. Панасенко С. Трезубец заточенный в Чечне / С. Панасенко // «Солдат удачи». – 1995. – № 11. – С. 15 – 17.
4. Игнатов В. Г. Конфликтогенная ситуация в Северо-Кавказском регионе: от деструкции – к стабильности / В. Г. Игнатов, А. В. Понеделков, А. М. Старостин // Власть. – 2004. – № 5. – С. 37 – 42.
5. Газета «Известия» 15.06.2005.
6. Тишков В. А. Общество в вооруженном конфликте (Этнография чеченской войны) / В. А. Тишков. – М. : Наука, 2001. – 552 с.
7. Леч Ф. Конфликт в Чечне: анализ практики Европейского Суда по правам человека / Ф. Леч // Сравнительное Конституционное обозрение. – М., 2010. – С. 143 – 168.

Статья посвящена рассмотрению конфликтных ситуаций на Северном Кавказе и действий российских властей по решению проблемных вопросов в политической, экономической, религиозной, этнической, правовой и военной сферах в данном регионе.

The article deals with conflict situations at the Northern Caucasus and Russian authorities activity for addressing problems in political, economic, religious, ethnic, legal and military spheres at this region.

Стаття надійшла до редколегії 11.12.2012

УДК 321:316.483(477)

Білецька Ю. В., НУ «ОЮА»

ТЕОРЕТИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Питання політичного конфлікту є актуальною проблемою, як в Україні, так і у світі. Даний вид конфліктів набуває глобальних масштабів, а тому існує потреба в досконалому вивченні такого явища. Для створення механізму швидкого реагування на такий вид конфліктів для нашої держави потрібно визначити особливості політичних конфліктів в Україні.

Політичні конфлікти виникають все частіше в сучасному світі і, як правило, не приносять позитивних результатів та прогресу у розвитку державотворчих процесів в Україні, а навпаки відносять її до країн

з нестійкою правовою базою, економічно нестабільною та соціально незахищеною державною системою.

Наша держава починає своє становлення, як європейська країна і на сьогоднішній день органами державної влади поставленні далекоглядні цілі, щоб побудувати з України державу європейського рівня розвитку. А тому, вміння вирішувати політичні конфлікти, які виникають, потрібно швидко, ефективно з найбільшою користю для людей і з найменшими затратами для держави є пріоритетним завданням для представників нашої влади.

Для українського суспільства характерним є стрімке зuboження маси населення, відсутність довіри до всіх владних структур, специфічні стосунки між гілками влади, протистояння між партіями і їхніми лідерами. Усе це не може не впливати на зростання соціальної напруженості в суспільстві. Конфлікти в сучасному світі мають глобальний характер і є закономірним явищем. А тому виявлення передумов, об'єктивних і суб'єктивних причин і мотивів конфліктів, моделювання їх, пошуки оптимальних способів своєчасного вирішення їх, локалізації, переведення з насильницької форми в ненасильницьку, упередження конфлікту, що назріває, а не слідування за ним – усе це має принципово важливе значення в політиці. Над цією проблемою працюють науковці, розробляючи практичні рекомендації політикам [1].

Явище політичного конфлікту уже довгий період часу вивчається науковцями-політологами у країнах з розвинутою науковою діяльністю та актуальністю і суспільною потребою у розробці механізмів подолання конфліктних подій. Для визначення явища політичного конфлікту автором використовувалися роботи російських вчених (А. А. Алякіна, А. В. Глухова, Л. І. Гайнутдинова, М. К. Титова, О. В. Петренко, Г. І. Козирева та ін.) та українських науковців (Д. Н. Мацкевича, М. Росенко, Н. Пророчука, Ф. М. Кирилюк, К. О. Ващенко, В. О. Корнієнко та ін.).

Проблематика соціально-політичного конфлікту має давні традиції в історії політичної думки. Найбільший внесок у його теорію зробили Аристотель, Т. Гоббс, Н. Макіавеллі, Д. Віко, А. Токвіль, К. Маркс, М. Вебер. За всієї різноманітності підходів спільним для них є розуміння політичного конфлікту як постійно діючої форми боротьби за владу в конкретному суспільстві. Відносно до даного твердження Україна не є виключенням адже найяскравішим прикладом боротьби за владу в Україні є революція, яка в силу історичних подій називається Помаранчевою революцією. Вона організована і проведена прихильниками Віктора Ющенка, основного кандидата від

опозиції на президентських виборах у листопаді – грудні 2004 року, після оголошення Центральною виборчою комісією попередніх результатів, згідно з якими переміг його суперник – Віктор Янукович. Акція почалася 22 листопада 2004 як реакція на масові фальсифікації, що вплинули на результат виборів.

Проміжок часу, який встановлюється автором для визначення сучасної України є період незалежності, а саме з 1991 року по сьогоднішній день. Тому, що саме з прийняття та проголошення Акту незалежності України 24 серпня 1991 року є точкою відліку та формування нової форми правління та побудови механізму демократичної, правової держави, що було результатом революційних змін, які відбулись у суспільстві.

Для відшукування найбільш ефективного механізму подолання політичних конфліктів, які будуть підходити для української правової системи враховуючи історичні, культурні, економічні, правові та інші особливості потрібно проаналізувати, яке явище для сучасної України є політичним конфліктом. Для більш досконалого теоретичного осмислення політичного конфлікту для української політичної системи потрібно, власне, визначити рамки конфліктної ситуації.

Актуальність теоретичних і практичних аспектів цього питання зумовлена загостренням різнопланових конфліктів в Україні, необхідністю фундаментального вивчення суспільно-цивілізаційних і ненасильницьких форм їх врегулювання.

Дана стаття присвячується встановленню найбільш раціонального та обґрунтованого визначення політичного конфлікту в сучасній Україні, яка живе плавним перетіканням від врегулювання одного конфлікту до переходу до іншого конфлікту між політичними силами та іншими учасниками політичного процесу.

Основні причини виникнення конфліктів на політичному ґрунті неодноразово обговорювалися науковцями, а тому узагальнюючи причини політичних конфліктів різних науковців та переймаючи зарубіжний досвід автор намагається самостійно охарактеризувати політичний конфлікт враховуючи особливості притаманні для української держави. Визначення термінології «політичні конфлікти» є основою для формування методологічної бази подолання на практиці конфліктів, які виникають в галузі державного управління.

Нинішній етап розвитку України супроводжується постійними конфліктами між виконавчою та законодавчою владою, партіями і рухами, окремими політичними лідерами, фракціями в парламенті, апаратом президента і апаратом уряду, між місцевою і центральною владою, а також владою і різними прошарками населення тощо.

Одним із найскладніших політичних конфліктів в українському суспільстві на сучасному етапі є суперечність між двома рівновеликими соціальними групами, які можна умовно визначити поняттям «реформатори» та «консерватори», тобто між тими, хто ідеалізує наше минуле і критикує сьогодення [2].

Щоб дати визначення «політичного конфлікту» в рамках українських особливостей потрібно проаналізувати визначення науковців за довгий період розвитку політичної конфліктології.

В середині ХІХ століття політичний конфлікт розглядався в рамках соціального конфлікту і складався з сукупності як марксистських, так і немарксистських теорій. В супереч ідеї Маркса про те, що класовий конфлікт є основою затвердження історії, стверджувалось, що соціальний конфлікт невід'ємна частина від усього культурного життя (М. Вебер), має психологічну природу і володіє як позитивними, так і негативними функціями (Г. Зімел), виступає рушійним фактором соціокультурної динаміки (П. Сорокін) [3].

В середині ХХ століття характеризується переважанням структурно функціональної методології. Вона орієнтується на дослідження системи інститутів, законів, особистості і групових взаємодій переважно стабільних західних суспільств, які обумовлюють її інтеграцію (Т. Парсонс). Однак цей підхід, який трактував конфлікт в якості соціальної патології, зустрів різку критику функціоналістів, які розглядали конфлікт в якості незначного фактора поступового розвитку суспільства (Л. Козер), а також структуралістів, які трактували його як невід'ємний елемент соціальних дій (Р. Дарендорф). Як наслідок відбувається перегляд категорій і понять конфлікту, а саме протиріч, які властиві людським суспільствам і прийняття тези про його врегулювання, тобто врегулювання силових взаємодій протилежних сторін [3].

В наш час між науковцями також виникають дискусії з приводу особливостей політичного конфлікту. На думку А. Г. Здравомислова «політичний конфлікт є постійно діючою формою боротьби за владу в даному конкретному суспільстві». Д. П. Зеркін визначає політичний конфлікт як «боротьбу одних суб'єктів з іншими за вплив в системі політичних відносин..., за все те, що складає влада і політичне господарство». В визначенні Е. М. Бабосова (Білорусія) «політичний конфлікт являє собою прояв і результат конкретної взаємодії двох і більше сторін, які осперюють один у одного розподіл і утримання власних ресурсів, повноважень і благ» [4].

В. Л. Калашников і С. Б. Лутвін вважають, що «політичний конфлікт – це зіткнення і протиборство політичних суб'єктів, обумовлене протилежністю їх політичних інтересів, цінностей, цілей і поглядів».

На думку В. П. Пугачева, конфлікт передбачає направлення один проти одного дії сторін, які обумовлені несумісними протиріччями, взаємовиключними цілями. При цьому «політичні конфлікти завжди стосуються питань набуття, формування, використання чи утримання влади» [4].

Автори книги «Політична конфліктологія» пропонують наступне визначення політичного конфлікту: «Зміст політичного конфлікту складають специфічні політичні відносини двох і більше сторін, які проявляються в їх практичних діях – зіткненнях з застосуванням певних засобів і методів для втілення в життя цілей, які направлені на реалізацію корінних політичних інтересів суб'єктів і вирішення існуючого соціально-політичного протиріччя [4].

Аналіз вищезазначених понять дозволяє зробити висновки, що політичний конфлікт являє собою зіткнення двох і більше суб'єктів політики з приводу влади владних повноважень. Причинами політичного конфлікту є несумісні політичні інтереси суб'єктів політики, їх прагнення захопити політичну владу, вирішити свої владні повноваження, здійснити тиск на владу з метою вирішення політичних протиріч, що виникають.

Борисенков запропонував наступне визначення політичного конфлікту: «Політичний конфлікт – це зіткнення політичних суб'єктів, які слугують формою руйнування їх суперницьких політичних відносин».

Г. І. Козирев узагальнюючи усі визначення та уточнюючи термінологічне визначення пропонує своє трактування визначення політичного конфлікту – це зіткнення двох і більше суб'єктів політики, причинами якого є несумісні політичні інтереси і цілі – влада і владні повноваження [4].

В даному випадку визначення авторів відносно політичного конфлікту, як суспільного явища, мають спільне в тому, що відбувається протистояння інтересів зацікавлених суб'єктів в галузі державного управління, але не завжди цілі та інтереси, які вказані авторами, охоплюють сукупність відносин на підставі яких настає політичний конфлікт.

Конфлікти у суспільстві виникають постійно, але політичної значимості вони набувають, якщо вони стосуються міжнародних, класових, міжетнічних ті інших відносин. Сьогодні досить часто спостерігається один з видів соціального конфлікту – міжетнічний, пов'язаний із протиріччям, що виникають між націями. Особливої гостроти він набув у країнах, які зазнали краху форми державного устрою (наприклад країни колишнього СРСР), а тому Україна не є винятком. Поняття «конфлікт» вживають у політичному контексті,

коли йдеться про великомасштабні зіткнення в середині держави (революція, контрреволюція) та між державами [5].

Часто після завершення конфлікту виникає ще один етап – постконфліктний синдром, який характеризується напруженням у відносинах сторін, які щойно конфліктували. У разі загострення він може започаткувати новий конфлікт. Завершення конфлікту може бути класифіковане за ступенем розв'язання – як успіх, компроміс, вихід з компромісу, поразка.

Вивчення конфліктів є одним із головних завдань політології, оскільки сучасна епоха розглядається багатьма політологами як період загострення (з тенденцією до наростання) конфліктів, а управління ними – як одна з найважливіших умов підтримки соціально-політичної стабільності всередині країни та на міжнародній арені.

Конфлікти, що відбуваються в різних сферах, набувають політичної значущості, якщо вони зачіпають міжнародні, класові, міжетнічні, міжнаціональні, релігійні, демографічні, регіональні та інші відносини.

Одним з яскравих прикладів міжнародного конфлікту за участю України є врегулювання цінової політики на газ між Україною і Росією у 2005 році.

Відносини між РФ і Україною загострилися після того як у березні 2005 російська газова монополія Газпром зажадала від України платити за газ з 2006 за цінами, близькими до європейських (біля \$ 250 за 1000 м³). При цьому сама Російська Федерація купувала газ у Туркменістані за ціною \$44 за 1000м³. Газпром намагався збільшити прибуток від продажу газу на суму від 3 до 5 мільярдів доларів США щорічно. При цьому, шляхом підняття цін на газ в Україні, російський уряд бажав захопити частину російського ринку металургії, на якому українські компанії успішно конкурували з російськими. Попри те, що економічні причини існували і раніше, російський уряд не поспішав здійснювати різних дій, припасаючи їх як засіб політичного тиску, і почав підняття цін тільки після зміни зовнішньополітичного курсу України у напрямку Заходу.

Українське керівництво до останнього моменту не було готове платити більше і Газпром, посиляючись на 4 параграф договору про постачання газу, за яким ціни на газ визначаються щорічно, у ніч на 1 січня 2006 зупинив постачання. З боку Газпрому пролунали звинувачення, що Україна “приступила до несанкціонованого відбору газу”, призначеного європейським споживачам. Представники українського Нафтогазу звинувачення відкинули.

4 січня обом сторонам вдалося підписати договір, за яким закінчувалася практика бартерної торгівлі (транзит за газ в обмін на

постачання газу) і в результаті якого ці дві речі стали розглядатися окремо. Щодо ціни, то вона стала тимчасово складати \$ 95 за 1000 мі, що стало можливим завдяки змішуванню російського газу за ціною у \$ 230 і туркменського за ціною у \$ 44.

Російська офіційна пропаганда висловила здивування засудженням дій Газпрому в Європі, особливо на тлі колишніх вимог ЄС усунути неринкові відносини на пострадянському просторі.

Міжетнічні, релігійні конфлікти також не є виключенням на території України, адже так склалося, що довгий період часу Україна знаходилася під владою інших потужніших країн, а тому на території нашої держави проживають громадяни різноманітних національностей і різних віросповідань, що неодноразово ставали причинами настання серйозних перед конфліктних ситуацій.

А тому враховуючи теоретичні обґрунтування політичного конфлікту науковцями та приймаючи до уваги історичні, релігійні, культурні, політичні особливості розвитку Української державності можемо дати визначення політичного конфлікту характерного для України.

Політичний конфлікт в українській свідомості – це протистояння різних потужних сил, які мають політичні важелі впливу представлені у вищих органах державної влади та органах різного територіального рівня, причинами якого є боротьба за владу та інтереси окремих державних діячів і представників регіональної еліти, які для задоволення своїх потреб публічно заперечують проти інтересів та напрямків діяльності опонентів.

В даному випадку акцентується увага на специфічного суб'єкта, який хоча не є особою з владними повноваженнями, але має важелі впливу на політичні процеси. В такому випадку мається на увазі особистість, що займається комерційною діяльністю та має своїх представників в вищих органах державної влади. Якщо конфлікт відноситься до територіального рівня, то в такому випадку суб'єктами, чи одним із суб'єктів, стають органи територіального рівня. В Україні були випадки коли представники органів місцевого самоврядування відмовлялися виконувати розпорядження Прем'єр-міністра України, при епідемії грипу в країні.

Ще однією особливістю політичного конфлікту в українському розумінні є публічність взаємовідносин між конфліктуючими суб'єктами. Якщо виникає публічний конфлікт, то він обов'язково впливає на суспільство, його розвиток та стабільність, а тому такого виду конфлікту обов'язково носять публічний характер і суб'єктивно оприлюднюються ЗМІ. Прикладом публічності може слугувати політичний конфлікт між экс-прем'єр-міністром України Тимошенко Ю. В. та экс-президентом Ющенком В. А. при виконанні своїх владних

повноважень. При виникненні суперечок у керівництві та напрямках розвитку країни вони публічно, через ЗМІ, висловлювали свої незадоволення відносно прийнятих рішень один одного. А, власне, відсутність єдності та спільної мети у керівників нашої держави призвело до нестабільної ситуації в парламенті та країні, у зв'язку з чим відбулися дострокові вибори до Верховної ради України.

Причинами політичних конфліктів в Україні є, насамперед, боротьба за владу та протистояння при розподілі владних посад та повноважень між рівновеликими політичними силами. Ще одним блоком підстав можна виділити – інтереси окремих державних діячів та регіональної еліти, яка має своїх представників у органах державної влади. В залежності від інтересів та впливу сторін конфлікту вони відстоюють свої позиції та досягають поставлених цілей.

Політологи говорять, що політичний конфлікт може бути як позитивним так і негативним явищем для суспільства. В позитивному аспекті політичний конфлікт розуміється тоді, коли на підставі суперечки народжується істина для подальшого розвитку суспільства. В негативному аспекті політичний конфлікт стає певною перешкодою для подальшого розвитку суспільства, якщо сторони конфлікту не можуть віднайти правильного вирішення проблеми.

Відносно політичного конфлікту в Україні, то він розглядається лише в негативному аспекті, тому конфліктуючим сторонам важко прийти до компромісного рішення, а тим більше зробити поступки в своїх інтересах та користь опоненту. В нашій країні не розроблено конституційних основ і правових норм вирішення політичних конфліктів. З цієї причини, а також через відсутність досвіду цивілізованого й легітимного управління конфліктами переговори, досягнуті компроміси мають короткотривалий характер і не приносять бажаних результатів.

Україна довгий період часу була частиною тоталітарної держави і прийняття рішень демократичним шляхом є достатньо новим видом взаємовідносин, який не завжди використовується правлячою політичною елітою.

Не можливо віднайти шляхів викорінення політичних конфліктів, можливо лише знайти ефективний механізм їх швидкого та ефективного врегулювання. Все буде залежати від суб'єктів та причини конфлікту. Проблема виникає у відсутності механізму подолання конфліктних ситуацій на різних етапах його виникнення. Адже інколи бувають випадки коли політичні розбіжності можливо вирішити на передконфліктній стадії не даючи політичному конфлікту набутися великих суспільних масштабів.

Потрібно також підкреслити необхідність формування в Україні, як і в інших посттоталітарних державах, високої культури управління політичними конфліктами, яка дає змогу швидко та безпомилково знаходити найоптимальніші шляхи і методи, які можуть сприяти розв'язанню конфлікту із урахуванням та максимально можливим задоволенням інтересів усіх конфліктуючих сторін.

Французький політолог Б. Гурней зазначив, що у світі лише одне місце, де немає конфліктів, – це кладовище.

Шлях до розв'язання політичних конфліктів в Україні лежить у подальшій стабілізації, демократизації та гармонізації суспільства, створенні правової держави, значному підвищенню матеріального та духовного рівня життя широких верств населення.

Бібліографічний список

1. Політологія: навчально-методичний комплекс [Електронний ресурс] / за ред. Ф. М. Кирилюка. – К., 2005 р. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-2166.html>.
2. Ващенко К. О. Політологія для вчителя [Електронний ресурс] / К. О. Ващенко, В. О. Корнієнко. – Режим доступу: <http://posibnyky.vntu.edu.ua/politolog/193.htm>.
3. Глухова А. В. Политическая конфликтология перед вызовами глобализации / А. В. Глухова // Социологические исследования (СОЦИС) : Ежемесячный научный и общественно-политический журнал. – 2005. – № 8. – С. 100.
4. Козырев Г. И. Об особенностях политического конфликта / Г. И. Козырев // Вестник Московского университета / Сер. 12: Политические науки : науч. журн. – 2007. – № 4. – С. 68 – 79.
5. Політологія : підручник / за ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. – 3-тє вид., перероб. доп. – К. : ВЦ «Академія», 2008. – С. 401.

Вопрос политического конфликта является актуальной проблемой, как в Украине, так и в мире. Данный вид конфликтов приобретает глобальные масштабы, а потому существует потребность в совершенном изучении такого явления. Для создания механизма быстрого реагирования на такой вид конфликтов для нашего государства нужно определить особенности политических конфликтов в Украине.

A question of political conflict is the issue of the day, both in Ukraine and in the world. This type of conflicts acquires global scales, and that is why there is a requirement in the perfect study of such phenomenon. For creation of mechanism of the rapid reacting on such type of conflicts for our state it is needed to define the features of political conflicts in Ukraine.